

A black and white photograph of Pekka Perttula, a Finnish politician, wearing a suit and glasses, talking on a telephone. The background is dark and out of focus.

PEKKA PERTTULA

AHTI PEKKALA

POLIITIKKO JA
VALTIOVARAINMINISTERI

MINERVA

Ahti Pekkala

PEKKA PERTTULA

**AHTI
PEKKALA**

**POLIITIKKO JA
VALTIOVARAINMINISTERI**

Kannen kuva: Lauri Kautia/Pressfoto Zeeland, Journalistinen Kuva-Arkisto, Museovirasto.

www.minervakustannus.fi

© Pekka Perttula ja Minerva Kustannus Oy, 2021

Kansi ja ulkoasu: Taittopalvelu Yliveto Oy

ISBN 978-952-375-318-1

Painettu EU:ssa, Printon Trükikoda, 2021

SISÄLLYS

Lukijalle	10
------------------------	-----------

1. 1924–1945 RANTA-PEKKALASTA RÖHÖRANTAAN	13
--	-----------

Juuret Ranta-Pekkan mullassa Pyhäjoen penkereellä	13
Haapavedellä arvostettiin työtä, maata ja sivistystä	16
Ensimmäiset poliittiset muistikuvat	18
Koti iskosti työn tekemisen mallin	21
Sota tummensi aurinkoisen taivaan	23
Rauhan tultua alettiin valmistautua sotaan	26
Sotaväkeen ja sotaan	28
”Titari on ritari”	31
Kirjeet huolenkantajina	33
Käskyn käydessä oli mentävä	37
Pimeydestä hämärään	39
Jänkähiipijänä Lapin sodassa	40

2. PRIMUS INTER PARES – PARAS VERTAISTENSA JOUKOSSA 1945–1956	42
--	-----------

Liian nuori äänestämään	42
Päivät täyttyivät rauhantöistä	43
Pekka Peitsi johdatti ulkopoliitiikan ymmärykseen	45
Politiikassa mentiin ääripäästä toiseen	48
Nuorisoseurasta tuli henkinen koti	49
Puhujana pääsi uuteen rooliin	52
Hyviä tapoja, pontevia puheita ja lopuksi tanssia	53
Hyvä ihminen ja kunnon kansalainen	56
Hyvä nuorisoseuramies oli hyvä puoluemies	59
Sanan säilällä päin poliittista vastustajaa	61
Vastuu tulevasta omista käsissä	62
Tukimiesverkostossa pitäjänpäällikkönä	65
Osuuskassan johtajaksi yhdessä yössä	66
Omien ihmisten pankki	71
Valtion markat moninkertaistuivat paikallistaloudessa	73
Leipä kotiseudulta oli kehityksen edellytys	74
Hajakeskitys oli nuoren miehen mieleen	77

3. VALITSIJAMIES JA OSUUSKASSAN JOHTAJA 1956–1964 81

Ratkaisevan äänen antaja	81
Maaltapako pakotti uudistuksiin.....	84
Politiikka ei voinut nojata vihaan.....	86
Aloitteellisuus on tie menestykseen.....	88
Ulkopolitiikka kulki sisäpolitiikan edellä.....	90
Vaiettu perhetragedia.....	92
Osuuskassan rahat pysyivät paikkakunnalla.....	96
Hajasijoitusta ja kansanvaltaa.....	98

4. TAKAMETSIN MIES 1964–1970 103

Maalaisliiton Oulun piirijärjestön puheenjohtajaksi.....	103
Puheenjohtajan tekijänä puoluekokouksessa 1964.....	106
Teollistamisoppia kunnallispolitiikasta.....	108
Haapaveden johtava poliitikko	111
Tavoitteena voimakas Maalaisliitto – suuri keskustaryhmä.....	112
Keskustalaisuus keskiöön myös puolueen nimessä	114
Kehittävä ja kehittyvä mies.....	116
Pettymyksestä voimaa	119
Alueellinen tasa-arvo avainasiana.....	121
Maaseudun ilme aputui.....	123
Vihreän aallon vanavedessä	125
Pohjois-Suomen puolestapuhuja.....	128
Kovaa vaalityötä	130
Muistiot taisteluaseina vennamolaisuutta vastaan.....	132
Kansanedustaja ja kansan asioiden hoitaja.....	135

5. KESKUSTAPUOLUEEN VARAPUHEENJOHTAJA JA KANSANEDUSTAJA 1970–1975 137

Vaalitappion syytä pohdittiin perusteellisesti.....	137
Kehitysaluerahasto alueiden elinkeinoja puolustamaan.....	141
Keskustapuolueen varapuheenjohtaja	143
Vaalilupauksista pidettiin kiinni	144
Etujärjestöt tunkeutuivat puoluekentälle	146
Varapuheenjohtajien valinnasta sykettä puolueeseen	148
Vihreän sukupolven nousu.....	151
Maakuntahallinnon puolestapuhuja	153
Vihreä Pohjola ruuhkaisen etelän vaihtoehtona	154
Pekkala keskustanuorten suosiossa	156
Nousu politiikan keskiraskaaseen sarjaan.....	158
Paljon oli saavutettu, vielä enemmän oli edessä.....	161

6. VARAPUHEMIES JA PUHEMIES 1975–1979 165

K-linjan kauneus ja kauheus.....	165
K-linja kelpasi keskustalaiselle nuorisolle.....	167
Ehdolla ministeriksi	168
Varjossa vaeltavien puolella	170
Keskiryhmät suurimmaksi	173
Vanha puoluejohto valittiin uudelleen	174
Eduskunnan varapuhemieheksi	176
Punamultamies vieroksui yhteistyötä Kansallisen Kokoomuksen kanssa	178
SDP:n talouspoliittinen takinkäänös	180
Keskustapuolue kävi eloonjäämististelua	183
Pienyrittäjien ja yritysdemokratian asialla.....	184
Eduskunnan uusi puhemies haastoi Johannes Virolaisen.....	185
Tiukkaa vääntöä puheenjohtajuudesta	188
Haastaja raivasi tietä haastajalle.....	191
Puoluetovereidensa mustamaalaama	193
Puhua voi vaikenemallakin	195

7. VALTIOVARAINMINISTERI 1979–1982 197

Keskustan ja vasemmiston yhteistyöllä eteenpäin	197
Keskustapuolue tavoitteli valtiovarainministerin pestiä.....	199
Kyläkassan johtajasta valtiovarainministeri	200
Keskustapuolueelle kaksi talouspolitiikan avaintehtävää	203
Nuukuus yhdisti ministeriä ja virkamiehiä.....	205
”Todellinen teräsmies aina hiuksia myöten”	206
Tavoitteena inflaation hillintä ja työttömyyden alentaminen	209
”Kakkosketjulaiset” saivat näytön paikan	210
Uuden aistija ja kykyjen etsijä.....	213
Hyvä puhuja ja hyvä kuuntelija	215
Keskustapuolue voimansa tunnossa.....	217
”Unohdettua sukupolvea” ei unohdettu	218
Paavo Väyrysestä puheenjohtaja.....	219
”Tarkan markan talkoot”	221
Kahlittu vihreys – menetetty mahdollisuus	223
”Tyypillistä Manun teatteria”	226
Kelvollinen jopa presidenttiehdokkaaksi.....	229
Presidenttipeli kuumensi budjettiriihen	230
Urho Kekkosen ajan ja aikakauden päätös	232
Ministeriönsä ihmisten arvostama ministeri	233
Ahti Pekkanen presidenttiehdokas oli Ahti Karjalainen	235
Politiikan harmailla ja pimeillä vyöhykkeillä.....	238
Tunteikkaasti kohti presidentinvaaleja	243

8. VALTION JA PUOLUEEN HOITAJA 1982–1983 247

Presidentinvaalien häikä- ja jälkilöylyt.....	247
”Mitä käyttökelpoisin kunniallinen herrasmies”	249
Keskustapuolue uutta ilmettä etsimässä.....	252
Ensiluokkainen valtiovarainministeri.....	257
Tärkein kommentaattori oli Liisa-puoliso.....	260
Järkevä taloudenpito tärkeämpää kuin sosiaalietuudet.....	261
K-linjan jälkipyykki.....	263
Huoli kilpailukyvästä painoi maailman muuttuessa	265
Talouspolitiikan veturina ja jatkuvuuden turvaajana.....	267
Rötösherrat kuriin	271
Taitava talousmies sai kiitosta.....	273
Raittius ja työhulluus rötösherrajahdin torjujina.....	274
Kahtiajaosta kohti yhtenäisempää suuntaa.....	277
Poliittinen isänmurha.....	279
Asiaa ja aatetta – varsinkin aatetta	281
Ehdolla talouskomission puheenjohtajaksi	283
Luonnonmukainen tietoyhteiskunta	285
Keskustapuolue tarvitsi sekä hulluutta että viisautta.....	287
Uudet ja vanhat isännät sovittautuivat tehtäviinsä	289

9. SUOSITUIN MINISTERI JA MAAHERRA 1983–1991 292

Tahtopolitiikan aika.....	292
Työttömyysturva ja lastenhoito hiersivät hallituksessa	294
Maaherruus kiinnosti.....	297
Suuret ikäluokat siirtyivät vallankahvaan	298
Hyville hankkeille löytyi aina ymmärrystä	300
Kunnallisvaalit vahvistivat uskoa	303
Keskustapuolue haastoi SDP:n	305
Ahti Pekkala Oulun läänin maaherraksi	307
Keskustapuolueen lipunkantaja.....	310
Maailma muuttui ministerivuosina	314
Usko markkinoiden kaikkivoipaisuuteen vahvistui	317
Osuuspankit selvisivät parhaiten.....	319
Nuukuuden oppi rikkauden lähteenä.....	322
Pankkiuudistus aatteen voimalla.....	324
Maaherra oli lääninsä puolestapuhuja	326
Kestävää kehitystä ja elinkaari politiikkaa	328
Ahdin näköiset kansalaispäivälliset	331

10. ELÄKEVUODET 1991–2014	334
Sivuun julkisista tehtävistä.....	334
Huru-ukkojen metsästysseura.....	336
”Onko se Ahti Pekkala?”	337
Elämän ehtoossa.....	339
Puhujan viimeinen puhe	341
Loppuviitteet	344
Lähdeluettelo	362
HENKILÖHAKEMISTO	369

LUKIJALLE

Elämäkerta Ahti Pekkalaista kuuluu sarjaan ”maltillisten historia”. Se kertoo henkilöstä, joka omana aikanaan usein häipyi kärkevyyttä hakevien poliittisten asetelmien ja otsikoiden taakse. Yleensä vasta aika nostaa maltillisten työn oikeaan arvoonsa.

Elämäkerrassa pitää mennä henkilön elämän alkutaipaleelle, tunnistaa elämän suuret solmu- ja taitekohdat. Pintaan voi nousta jotakin piilotettua ja unohdettua, mutta läpi elämän mukana kulkenutta ja vaikuttanutta.

Joulukuussa 1924 syntyneen Ahti Pekkalan lapsuus kului talonpoikaisessa ympäristössä Haapaveden Mieluskylällä. Syrjässä sydänmailta ollut pohjoispohjalainen pitäjä oli turvallinen kasvupaikka. Tosin myös sinne ulottuivat, vaikka vähän vaimenneina, kansainvälisen talouden ja politiikan heiluriliikkeet.

Turvallinen lapsuus jäi taakse, kun talvisota alkoi. Kokemukset kotija sotarintamalla 1939–1945 leimasivat Pekkalan nuoruusvuosia ja vaikuttivat koko eliniän. Hän ei halunnut koskaan enää kokea sotaa.

Sodan jälkeen Pekkala löysi poliittisen kotinsa Maalaisliitosta, mutta monet hänen läpi elämän vaikuttaneista arvoistaan pohjautuivat nuorisoseuran ja osuustoimintaliikkeen aatteisiin. Sodan jälkeiseen vuosikymmeneen ajoittuvat myös perheen perustaminen ja työ Haapaveden osuuskassan johtajana.

Lähtemättömän ja puhumattoman jäljen Ahti Pekkalan mieleen jättivät kevään 1958 traagiset tapahtumat. Kun aviokumppani ja kolmen pienen lapsen äiti riistää hengen itseltään, jää monta kysymystä vastausta vaille. Tapahtumat vaikuttivat myös hänen poliittiseen uraansa.

Pekkala oli omassa puolueessaan tunnettu, hänet valittiin jo vuoden 1956 presidentinvaaleissa Urho Kekkosen valitsijamieheksi. Valtakunnalliseen kuuluisuuteen hänet nosti vuonna 1979 alkanut valtiovarainministerin tehtävä.

Valtiovarainministerivuosien säästäväisyyttä korostaneet talouspoliittiset linjaukset ja valtiontalouden kestävyuden vaaliminen jättävät usein unohduksiin sen, että alue- ja sosiaalipolitiikka olivat ominta Ahti Pekkala. Oikeudenmukaisuuden vaade pysyi mukana valtiovarainministeri-aikanakin.

Elämäkerran työstössä olen saanut tukea kymmeniltä ihmisistä, joita yhteisesti nimeltä mainitsematta haluan kiittää. Oman arvonsa ja lisänsä elämäkertaan toivat monien henkilöiden haastattelut. Toivottavasti ne tekivät elämäkerrasta yhteisen hankkeen.

Tietoja, ideoita ja näkökulmia elämäkertaan olen saanut taustaryhmältä, johon ovat kuuluneet Tytti Isohookana-Asunmaa, Lasse Kangas, Seppo Kääriäinen, Seppo Maskonen ja Ilkka Pekkala. Kiitokset heille avarakatseisuudesta ja oikeaan osuneista kyseenalaistuksista.

Erityiset kiitokset näkökulmista ja huomioista esitän Kari Hokkaselle ja Unto Hämmäläiselle sekä Ahti Pekkalan entisille poliittisille sihteereille Eero Lankialle ja Jussi Yli-Lahdelle.

Kiitän Johanna Korhosta ja Pirkko Määttälää elämäkerran painotusten arvioinnista ja tekstin terävöittämisestä. Samoin kiitän Juho Väänästä rakentavan kriittisistä huomioista ja ehdotuksista.

Lähdemateriaalin hankinnasta ja yhteistyöstä kiitän Eduskunnan kirjastoa, Kansallisarkistoa ja Kirkkonummen kirjastoa. Erityisesti kiitän Keskustan ja Maaseudun Arkiston työntekijöitä Niina Koskihaaraa, Maija Lehtimäkeä ja Tuomo Sohlmania.

Kiitokset elämäkerran tukemisesta Hannes Gebhardin rahastolle, Joutsen Media Oy:lle, Keskittien Säätiölle, Maaseudun Säätiölle, Haapaveden kaupungille, Tauno Tönningin Säätiölle, Oulun Osuuspankille ja Suomenselän Osuuspankille.

Kiitän myös Minervan Outi Karemaata, Iida Kalliohakaa ja kuvatoimittaja Jari Hanskia elämäkerran luku- ja painokuntoon saattamisesta.

Kiitokset Ahti Pekkalan omaisille – veljelle Mikolle, lapsille ja lähisukulaisille arkistojen avaamisista ja keskusteluista.

Lopuksi haluan kiittää perhettäni Annukkaa, Anna-Elinaa, Eeva-Leenaa ja Ilmaria. Kiitokset kärsivällisyydestä.

Pekka Perttula

1.

1924–1945 RANTA-PEKKALASTA RÖHÖRANTAAN

Aikaa riitti. Rämmeen reunalla koko maailman aika oli käytettävissä. Huomion keskipiste oli siinä ja läsnäolon tuntu vahva. – –

Oli muodostettava itse oma mielipide ja otettava vastuu siitä. Kyettävä asettumaan myös toisen asemaan. Mustavalkoinen maailmankuva mureni. Tuuli vei sen pois.

Pekka isästään Ahdista tämän hautajaisissa 12.9.2014

Juuret Ranta-Pekkan mullassa Pyhäjoen penkereellä

Kuinka Haapaveden Mieluskylään syntyneestä Ahti Pekkalasta kasvoi osuuspankin johtaja, vaikuttava puhuja ja Suomen suosituin ministeri? Pääsy politiikan kärkipaikoille edellytti pitkäjänteistä työtä, mutta tarjosi myös oivallisen näköalapaikan sotienjälkeisen Euroopan, Suomen ja Maalaisliiton muutosten tarkasteluun. Poliitiikan pyörteissä mukana pysyäkseen jalat oli syytä juurruttaa tukevasti kotiympäristöön. Pekkan juuret pysyivät tiukasti Mieluskylän mullassa, johon on syytä ensimmäisenä kurkistaa, mikäli mieli ymmärtää Ahti Pekkan valintoja ohjanneita arvoja ja siirtymiä elämävaiheesta toiseen.

Jos tietää, millainen on ollut jonkun ihmisen lapsuudenkodin ikkunasta silmien eteen avautuva maisema, tietää paljon kyseisestä henkilöstä.

Ahti Pekkala varttui maalaismaisemassa. Ranta-Pekkalan, puhekielessä myös Pekkalan, tilan ikkunasta avautui etelään katsottaessa laakea joen halkoma ja sarkojen tilkuttama peltovyöhyke, jossa kesäisin näkyi menneiden sukupolvien työn jälki. Talvisin pelto oli jouten, kynnöksellä lumen alla odottaen kevättä ja toukotöiden alkamista. Luonto ja maisema värittyivät ja työt rytmittyivät vuodenaikojen tahdissa. Vuodesta toiseen toistuvat muutokset tahdittivat talon ja kylän elämää. Jäät eivät jääneet lähtemättä eikä kevät tulematta kovankaan pakkastalven jälkeen.

Pelto, joki ja metsä sekä talo ja joentörmältä selän taakse jäävä kylä muodostivat yhdessä ja erikseen omanlaisen yhteisönsä. Luonnosta ja maisemasta löytyivät kauno- ja mestaripuhuja Ahdin myöhemmin viljelemät sanat ja mielikuvat sekä luottamusta rakentanut yhteys oman maakuntansa ihmisiin ja heidän elämäänsä. Metsä jäi lapsuudesta vahvimmin elämään Ahdin mielenmaisemaan. Se pysyi miehessä ja mies metsässä läpi elämän.

Ahti Pekkalan suvun juuret olivat isän puolelta syvällä Haapaveden Mieluskylän mullassa ja kylän läpi virtaavan Pyhäjoen penkereellä. Keväisin tulvien tyrehdyttyä Pekkalan talon kohdalle rakennettiin joen ylittänyt väliaikainen kävelysilta. Silta yhdisti aikanaan myös Ahdin isovanhemmat, sillä hänen mummonsä koti oli joen eteläpuolella vastapäätä Pekkala. Isovanhemmat avioituivat 1890-luvun alussa. Heille syntyi kahdeksan lasta, joista kolmas oli vuonna 1897 syntynyt Ahdin isä Antti Aukusti Pekkala.

Ahdin suvussa elanto otettiin maasta ja metsästä, mutta myös vaikuttamaan oli totuttu seuratoiminnassa ja yhteiskunnallisissa luottamustehävissä. Ahdin isoisä Antti kuului aikanaan Haapaveden ensimmäiseen kunnanvaltuustoon. Pekkalan talo tuli toimeen omillaan, sillä maa- ja metsätalouden rinnalla oli myös muita sivuelinkeinoja. Sukua arvostettiin, ja sitä osoittivat Ahdin isoisän ja isän taloudelliset ja yhteiskunnalliset tehtävät, jotka kasvattivat seuraavaa sukupolvea vastaaviin luottamustehäviin ja loivat valintoihin sukupolvet ylittävää jatkuvuutta.

Yhteiskunnallista kiinnostusta ja poliittista vaikuttamishalua oli myös Ahdin äidinpuoleisessa Haaviston suvussa, tosin alun perin työväenluokan

suuntaan. Isoisä oli syntynyt Etelä-Pohjanmaalla Lapualla, muuttanut Amerikkaan 1800-luvun lopulla ja palannut perheineen Suomeen 1905. Ahdin äiti Alina syntyi Amerikassa vuonna 1903. Amerikasta palattuun Ahdin äidin isä Juho Haavisto perusti Lapuan Hellanmaan työväenyhdistyksen. Hän toimi sen ensimmäisenä puheenjohtajana, ja hänet valittiin kunnanvaltuustoonkin työväenyhdistyksen listalta.

Kymmenisen vuotta myöhemmin vuonna 1918 Juho Haavisto kuitenkin osti Ylistarosta maatilan ja tuli sittemmin valituksi uuden kotipitäjänsä valtuustoon Maalaisliiton ehdokkaana vuonna 1920. Jo samana vuonna hän myi huutokaupalla maat ja irtaimiston ja siirtyi parisataa kilometriä pohjoisemmaksi Haapavedelle Mieluskylään, josta osti toisen lapualaisen kanssa 400 hehtaarin laajuisen Kuusikosken tilan.¹ Maanälkäistä väkeä siirtyi etelämpää pohjoiseen, koska tilat Pohjois-Pohjanmaalla olivat edullisempia kuin Etelä-Pohjanmaan lakeudella.

18-vuotias Alina Haavisto, Ahdin äiti, muutti muun perheen mukana Etelä-Pohjanmaalta Mieluskylän Alapäähän. Hän oli jo ennen muuttoa ehtinyt työskennellä osuuskaupan myyjänä, ehkä vähän itsenäistyäkin.² Mieluskylältä löytyi sitten myös puoliso, sillä kesällä 1923 vietettiin Antti Pekkalan ja Alina Haaviston häitä. Heidän ensimmäinen lapsensa Ahti syntyi 20. joulukuuta 1924.

Pekkalan talossa riitti väkeä, sillä talossa eli kolme sukupolvea rinnakkain. Vuosisadan vaihteessa rakennettua taloa jouduttiin 1920-luvulla laajentamaan ja korottamaan kaksikerroksiseksi.³

Koska talossa asui paljon väkeä, Ahdille riitti ensimmäisinä elinvuosinaan peräänkatsojia. Siitä huolimatta Ahdin elämä oli vähällä katketa jo lapsuudessa, kun poika putosi jokeen Mieluskosken myllyn liepeillä. Virta oli viemässä lasta jään alle, kun paikalla ollut nuori mies sai kiinni takin liepeestä ja veti pojan rannalle. Samainen hengenpelastaja lausui vuosikymmeniä myöhemmin tervehdyssanat nuorisoseuralaisten järjestämässä Ahdin 60-vuotisjuhlassa.⁴

Haapavedellä arvostettiin työtä, maata ja sivistystä

Haapavesi oli 1920-luvun puolivälissä yli 7 000 asukkaan maalainen mahtipitäjä, jossa osattiin arvostaa maata ja työtä. Kumpaakin riitti pinta-alaltaan runsaan 1 000 neliökilometrin pitäjässä. Vastikään itsestästyneellä köyhällä Suomella ei ollut rahaa kansalaisilleen jaettavaksi, mutta maata ja metsää riitti.

Maalaisliittolaisen vaikuttajan Kyösti Kallion sanoin Suomessa siirryttiin 1920-luvun alussa maan omistamisen etuoikeudesta maan omistamisen oikeuteen. Omistaminen ei vielä tehnyt onnelliseksi, mutta kertoi kansalaisille tasavallan oikeudenmukaisuudesta ja valoi osaltaan luottamusta valtioon.

Maa ja metsä olivat luonnon aitta, mutta pohjoisessa Suomessa ihmiset olivat oppineet kunnioittamaan luonnon ennakoimatonta tahtoa. Haapavedellä muistettiin vielä nälkävuosi 1868, jolloin yhden talven aikana nälkä ja taudit veivät 737 henkeä. Väkeä oli menehtynyt jo edeltävinä vuosina, kun hallan nöyryyttämiltä pelloilta puitiin vähemmän viljaa kuin niihin oli kylvetty. 4 500 asukkaan Haapavedellä kuolleisuus oli nälkävuosina kuudenneksi suurin Suomen pitäjistä.

Haapavesi toipui nälkävuosista, ja 1900-luvun vaihteessa sen voi sanoa olleen monessa hiukan parempi kuin naapuripitäjänsä. Kustaa Vilkuna kuvasi Haapavettä ja sen luonnon kauneutta 1954 julkaistussa Suomen maakuntien historiaa ja ominaispiirteitä kuvaavassa *Meidän maa* -teoksessa: ”Hiukan liioitellen sanoen se on kuin Hämettä tai Savoaa keskellä Pohjanmaata; on järviä, lehtoja ja loivia kumpuja.” Pitäjää kerrottiin kutsutun Keski-Pohjanmaan Pariisiksi, jolla vihjattiin kansan kirkolla olevan herraskaisempaa ja sivistyneempää kuin ympäristössä.

Kansansivistyspyrinnöt tulivat Haapavedelle 1800-luvun lopulla, paljon aikaisemmin kuin moniin muihin jokilaakson pitäjiin. Oulun läänin ensimmäinen maalaishenkilökoulu avasi ovensa jo 1870, vain pari vuotta suurten nälkävuosien jälkeen. Kasvitarha- ja talouskoulu perustettiin 1892, kansanopisto 1896 ja oppikoulu 1919.

Ahti Pekkalan lapsuudenkodistaan ammentama sielunmaisema rakentui talonpoikaisen elämän ja talonpidon arvoista, mutta sen rinnalla

hänen vanhempiensa ja isovanhempiensa elämässä vaikuttivat kokemukset kansallisesta heräämisestä ja yhteisöllisten aatteiden – nuorisoseuran ja osuustoiminnan – noususta. Oman jälkensä oli jättänyt myös sisällissota.

Uusi valtio nimeltä Suomi kirjoitti Ahdin syntymän aikoihin 1920-luvun puolivälissä omaa kansallista tarinaansa. Ajan hengen mukaisesti omaleimaisuuden perusteeksi ja tulevaisuuden lähteeksi etsittiin suuruutta menneisyydestä.

1920- ja 1930-lukujen Suomen kansallinen identiteetti kasvoi topelianisesta maisemasta, runebergiaanisesta ihmishanteesta ja kansallisesta maaseutupohjaisesta eheydestä.⁵ Zacharias Topeliuksen *Maamme kirja* ja Johan Ludvig Runebergin *Vänrikki Stoolin tarinat* vahvistivat kansallista itsetuntoa ja kuuluivat koululaisten, epäilemättä myös Ahdin lukemistoon. Kummatkin olivat olleet hänen isänsä Antin ja äitinsä Alinan lukukirjoina, kuten luultavasti myös Aleksis Kiven *Seitsemän veljestä* ja Elias Lönnrotin *Kalevala*.

Oma kieli vahvisti kansallistunnetta, jota pönkitettiin erilaisin kirjallisin kilpailuin. Vuonna 1930 *Suomen Kuvalehdessä* kerrottiin Matti Viinamaasta, Haapavedellä vaikuttavasta omalaatuisesta älyniekasta ja runosepästä. Ahti saattoi lapsuudessaan jopa tavata Viina-Matin. Jos oli tavannut, tapaaminen oli varmasti ikimuistoinen. Viina-Matti pukeutui mieleenpainuvasti, muun muassa kirkkoherra Hugo Hjalmar Moliinin huutokaupasta ostamaansa papin kasukkaan. Kasukan käyttöä hän perusteli sillä, että mielestään osasi saarnata vähintään yhtä hyvin kuin asua käyttänyt kirkkoherra.

Viina-Matti oli menestynyt runokilpailuissa, vaikka asuinpaikkakunnallaan olikin enemmän tunnettu ”roskirunojen” tekijänä. Niitä runoja ei ollut tarkoitettu kansakoulua aloitelleen Ahdin korville. Sen sijaan suomen kielen voimasta kertova runo *Laulun into* ylevöitti Haapavedellä koululaisten mieltä ja patisti ymmärtämään sanojen mahdin.

*Jos sulla herää hengessäs
intoa iloista mieltä
kosketa sydänlemmelläs
suomea, suloista kieltä.*

*Kantele tuollainen kai'ullaan
on poistava vallan öisen,
se luonnon ja sydämen lumooa
kuin aikanaan Väinämöisen.*

*Ryhdy, hei, innolla
soittamahan
suomeas, sorjaa kieltä,
syty ei kansassa Kalevalan
kohtahass nurjaa mieltä.*

*Anna sen armaisen aukaista
ne sydämesi syvimvät tunteet,
niin viisautta vuotaa virtana
ja iloksi muuttuvat murheet.⁶*

Pohjan perukoilla sankaruutta olivat ahkera työnteko ja elämän juoksuttaminen kunnialla päivästä toiseen. Ajan henkeen ja mentaliteettiin sopii Ahti Pekkalan syntymävuonna 1924 julkaistu Ilmari Kiannon kirja *Ryysyrannan Jooseppi*, joka kertoo Rämsänkylän Petkelrannassa Kainuussa karuissa ja köyhissä oloissa eläneestä Jooseppi Kenkkusesta.

Ryysyköyhälistö kamppaili elantonsa ja ihmisarvonsa puolesta. Juopa kansan ja herrojen välillä mutkitteli suomalaisten mielissä, mutta kurjuuden kuvauksissakin oli tilaa ymmärrykselle ja eheytymiselle. Luonnossa oli sellaista suomalaista alkuvoimaa, johon samastuttiin ja josta oli tiini ylpeitä. Yhteiselo ihmisen ja luonnon kesken, mutta myös mitteliö luonnonvoimien kanssa ja niiden valjastaminen ihmisen käyttöön kuuluivat Suomi-kuvaan.

Ensimmäiset poliittiset muistikuvat

1930-luvun alussa naapuripitäjä Piippolan kansankirjailijan Pentti Haanpään sanoin yleismaailmallisen talouspulnan ”lautuva” tauti teki tuhojaan myös Pohjois-Pohjanmaalla.⁷ Pankeille velkaantuneet viljelijät joutuivat

ahdinkoon, kun puusta ja viljasta ei enää saatu kunnan hintaa. Seurauksena olivat tilojen pakkohuutokaupat. Katkeruus ruokki pulaliikkeitä ja radikalismia.

Kesällä 1932 Ahdin ollessa seitsenvuotias syttyi Haapaveden naapuripitäjässä Nivalassa ”konikapina”. Nivalalaiset nousivat puolustamaan eläinräakkäyksestä syytettyä pienviljelijää Siegfried Ruuttusta. Hänen Hilppa-tammansa oli määrätty lopetettavaksi näivetystaudin vuoksi, vaikka hevonen ilmeisesti kärsi vain aliravitsemuksesta, koska isännällä ei ollut varaa ruokkia elikkooan. Kun poliisit tulivat pidättämään Ruuttusta, väkijoukko mukiloi pidättäjät. Paikalle kutsuttiin sotaväkeä vangitsemaan pulamiehiä ja rauhoittamaan tilannetta. Yli 200 miestä, naista ja lasta pidätettiin kapinahenkisinä. Asiasta on varmasti riittänyt puhetta myös Pekkalan tuvassa.

Valtiovallan ylireagointi Nivalassa oli ajan hengen näkökulmasta tavallaan ymmärrettävää, sillä oikeistohenkisten voimien helmikuussa 1932 käynnistämästä Mäntsälän kapinasta oli kulunut vasta muutama kuukausi, eikä veljen veljeä vastaan vieneestä sisällissodastakaan ollut kuin puolitoista vuosikymmentä.

Noina vuosina kaukana Pekkalan pihapiiristä – Haapavettä ja Nivalaakin kauempana – pohjustettiin ratkaisuja, jotka veivät vuosikymmenen lopulla Suomen ja Euroopan sotaan. Adolf Hitlerin valtaannousu vuonna 1932 oli Ahdin kertoman mukaan ensimmäisiä hänen muistiinsa ikiajaksi iskostuneita poliittisia tapahtumia.

Saksa ja Adolf Hitler sekä Neuvostoliito ja Josif Stalin suurine tavoitteineen olivat kaukana, mutta heidän päätöksensä seuraukset vaikuttivat elantonsa maasta ja metsästä hankkivaan Haapaveden väestöön. Pentti Haanpää kirjoitti 1932 novellissaan *Pitkät varjot*, miten hammasharjaviiksisen Hitlerin päätös kanamunien tullin korottamisesta vaikutti kanankasvattaja Pöntön-Liisan elämään: ”Suuri kansallinen ja isänmaallinen aalto jossakin Saksanmaalla ja varjo lankesi erään vanhan vaimon elämään jossakin salokylässä toisessa maassa kaukana pohjoisessa.”⁸

Suomessakin oli kasvualustaa ulkomaisten ääriliikkeiden aatteille; ääri-oikeisto otti oppia Saksasta ja Italiasta, ääriivasemmisto Neuvostoliitosta.

Vaara uhkasi oikealta ja vasemmalta, idästä ja etelästä. Kommunismi hiipi kyynä köyhän kansan mieleen ja herätti toiveita paremmasta ajasta punaisen diktatuurin vallitessa. Väkivaltapolitiikka puolestaan tylsistyi oikeistolaisien ajatuskyvyn ja teki mustasta diktatuurista ainoan oikean vaihtoehdon.⁹

Suomessa vastustettiin fasismia ja pelättiin kommunismia, mutta kummallekin riitti myös kannatusta. Ahdin lapsuusvuosina 1930-luvulla kommunismi oli määritelty valtionvastaiseksi toiminnaksi, ja se rinnastettiin rikollisuuteen ja maanpetturuuteen. Maalaisliiton vuonna 1932 hyväksytyyn puolueohjelman eräs väliotsikko – *Kommunismien, huliganismien ja muun rikollisuuden vastustaminen* – kuvasti hyvin ajan henkeä.¹⁰

Ahti Pekkala muisti 1930-luvun puolivälin poliittisesta tunnelmasta oikeistolaisuuden, joka ulottui myös Mieluskylään. Kylällä oli Yrjö Rauankoski -niminen kauppias, jonka poliittiset näkemykset menivät oikealta ohi Isänmaallisesta Kansanliikkeestäkin (IKL). Kauppias kuului hurmioisänmaalliseen kansallissosialistiseen Suomen Kansan Järjestöön (SKJ). Fasistisia, rasistisia ja antisemitistisiä oppeja edustanut järjestö toimi vuosina 1933–1936 ja piti tiiviisti yhteyttä Adolf Hitlerin johtamaan Saksaan. Suurimmillaan puolueeseen kuului noin 20 000 jäsentä. Johtajana oli jääkärikapteeni ja liikemies Arvi Kalsta, josta juontui nimitys kalstalaiset. Ahti meni uteliaisuudesta kalstalaisten puhetilaisuuteen ennen vuoden 1936 eduskuntavaaleja, mutta tilaisuus jäi pitämättä, kun puhujat eivät saapuneet paikalle. Mieleen kalstalaiset kuitenkin jäivät, vaikka järjestö hajosi moniin kilpaileviin ryhmittymiin jo loppuvuonna 1936.¹¹

Vielä eduskuntavaaleja paremmin 12-vuotiaan Ahdin mieleen jäivät tammikuussa 1937 valitsijamiesvaalit ja Kyösti Kallion valinta presidentiksi. Valintansa jälkeen hän teki suuren poliittisen ratkaisun nimittäessään A. K. Cajanderin vasemmiston ja oikeiston, punaisen ja valkoisen rajalinjan ylittäneen punamultahallituksen. Ratkaisu yhdisti Suomen politiikkaa muihin Pohjoismaihin, sillä Ruotsissa ja Norjassa olivat vallassa vastaavanlaiset työväkeä ja talonpoikia edustaneiden puolueiden hallitukset. Cajanderin hallituksessa olivat mukana SDP, Maalaisliitto, Edistyspuolue ja RKP sekä kolme ammattiministeriä. Ratkaisu symboloi